

Z. Br.

O Wojciechu Kętrzyńskim

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 16/3, 675-676

1971

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

marginesie jego studiów filologicznych, zwłaszcza badań nad zabytkami języka polskiego). O dziejach przyjaźni Bandtkiego z Józefem Maksymilianem Ossolińskim pisze Ryszard Ergetowski i Adam Skura, artykuł *Jerzy Samuel Bantkie i Ambroży Grabowski oraz dzieje odkrycia twórcy ołtarza Mariackiego* dał Karol Estreicher¹. Tenże autor dał też krótką informację o zegarku Bandtkiego znajdującym się w Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego (zegarek ten jest dziełem jednego z najsłynniejszych zegarmistrzów francuskich XVIII w., J. A. Lepine'a).

Zofia Walczy przedstawiła artykuł *Związki Jerzego Samuela Bandtkiego z Łużycami*. Bandtkie był członkiem Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften w Zgorzelcu. Tytuł członka tego Towarzystwa (po raz pierwszy umieszczony jest on przezeń na jego *Słowniku dokładnym języka polskiego i niemieckiego*, wydanym w 1806 r.²) cenił bardzo; wyżej stawał tylko swe stanowisko profesora i bibliotekarza Uniwersytetu Jagiellońskiego³. Bandtkie jest autorem kilku prac dotyczących Łużyc. Autorka zaznacza, że miał on w swej bibliotece 18 druków dotyczących Łużyc, co nie jest liczbą małą jeśli się weźmie pod uwagę niewielką w ogóle liczbę łusaticów z tego okresu.

Bibliotekę prywatną Bandtkiego opisał w referowanym zeszycie Karol Lewicki. W dziale „Kronika” znajduje się relacja o wystawie *Jerzy Samuel Bandtkie, profesor bibliografii i bibliotekarz, 1768—1835*, urządzonej w Bibliotece Jagiellońskiej w styczniu 1969 r. w ramach sesji naukowej Uniwersytetu poświęconej 200 rocznicy urodzin Bandtkiego⁴.

Zygmunt Brocki

O WOJCIECHU KĘTRZYŃSKIM

„Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1970 nr 3 zawierają dwa artykuły o Wojciechu Kętrzyńskim. Kazimierz Jasiński pisze o jego pracach na polu dyplomatyki. Do głównych osiągnięć Kętrzyńskiego w tym zakresie Jasiński zalicza: 1) wprowadzenie na szerszą skalę do nauki polskiej krytyki autentyczności dokumentu opartej na podstawach naukowych, bezsporne ustalenie licznych fałszerstw dyplomatycznych, wprowadzenie podziału fałszerstw, 2) stworzenie trwałych podstaw dla nauki dyplomatyki w Polsce, 3) opublikowanie licznych źródeł dyplomatycznych.

¹ W artykule nazwisko twórcy ołtarza Mariackiego występuje w tradycyjnej postaci Stwosz, zamiast poprawnej — Stosz.

² *Wielka encyklopedia powszechna PWN* w biogramie J. S. Bandtkiego (t. 1, s. 587), wymienia kilka tytułów, określając je jako główne dzieła tego uczonego. Nie ma tu żadnej pracy z zakresu językoznawstwa, jak wymieniony przez nas *Dokładny słownik języka polskiego i niemieckiego*; niewielką ale bardzo ważną jest też praca Bandtkiego *Wiadomości o języku polskim w Śląsku i o Polakach Ślązakach* z 1821 r.

³ Towarzystwo zgorzeleckie (Bandtkie przetłumaczył jego nazwę na Towarzystwo Nauk w Wyższej Luzacji) założone zostało w 1779 r., w celu popierania i rozwijania nauk przez Adolfa Traugotta von Gersdorfa (1744—1807), autora i tłumacza prac z zakresu geografii, meteorologii i fizyki oraz Karla Gottloba von Antona (1751—1818), który był przede wszystkim filologiem. Ponieważ w roku, w którym obchodziliśmy 200 rocznicę urodzin Bandtkiego, minęło równocześnie 150 lat od śmierci von Antona, jednego z pionierów sławistyki niemieckiej, Z. Walczy daje w omawianym tu artykule krótki rys działalności naukowej tego badacza. Dodamy od siebie, że von Anton jeszcze przed naszym Mrongoviussem zainteresował się naukowo kaszubszczyzną, o czym zob. F. Hinze: *Karl Gottlob von Antons Kaschubische Studien*. (*Zu den Anfängen der kaschubischen Lexikographie*). „*Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*” T. 5: 1965; praca ta nie jest cytowana w artykule Z. Walczy.

⁴ W dziale „Kronika” omawianego zeszytu są też relacje z innych wystaw, m.in. z wystawy *Biblioteka Jagiellońska w 25-lecie Polski Ludowej* (tutaj m.in. liczby: w 1948 r. Biblioteka miała 701,8 tys. vol., w 1968 r. 1 447,5 tys. vol.).

Jan Powierski pisze o Kętrzyńskim jako historyku Prus — o jego poglądach na problem najdawniejszych mieszkańców Prus, na kwestię polsko-pruską w X—XII w., na problem sprowadzenia Krzyżaków i fałszerstw krzyżackich, wreszcie o problematyce narodowościowej w pracach Kętrzyńskiego.

Z. Br.

POLSKA FILOLOGIA KLASYCZNA W ŚWIECIE

Na Walnym Zgromadzeniu Polskiego Towarzystwa Filologicznego w dniu 19 października 1969 r. w Krakowie, kiedy Towarzystwo obchodziło 75. rocznicę swego powstania, prof. Marian Plezia wygłosił odczyt, który się następnie ukazał drukiem w „Nauce Polskiej” (R. 18: 1970 nr 4). Jego tytuł: *Wkład polskiej filologii klasycznej w naukę światową*.

Dotychczas nikt nie próbował się zająć tym zagadnieniem, systematycznie nie zestawiał odgłosów, jakie prace polskie wywołały w literaturze światowej. Swą wypowiedź prof. Plezia chce „traktować jako próbę postawienia problemu, pierwszego zarysowania jego kształtu, licząc na to, że dyskusja dopomoże zarys ten dopełnić, uściślić i bardziej zbliżyć do prawdy” (s. 54). Przegląd swój opiera autor w zasadzie na kryterium popularności pewnych prac i też polskich w powszechnej literaturze filologicznej.

Przeгляд ten rozpoczyna omówienie dorobku Andrzeja Patrycego Nideckiego z drugiej połowy XVI w. Doprowadzony jest do lat po II wojnie światowej, wyłączając dorobek uczonych żyjących.

Przy okazji przypomnijmy, że prof. Plezia jest autorem pracy *Dzieje filologii klasycznej w Polsce od początku XVII do początku XX w.* („Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” seria A, 1966, z. 9). Historii filologii klasycznej dotyczy też jego książka *Michał Jurkowski i greka w Krzemieńcu*, Wrocław 1964 („Kwartalnik” zrelacjonował ją w R. 10: 1964 nr 4, s. 639—640).

Z. Br.

Z HISTORII POGLĄDÓW NA GENEZĘ POLSKIEGO JĘZYKA OGÓLNARODOWEGO

W latach pięćdziesiątych językoznawców polskich pasjonowała dyskusja na temat wielkopolskiego czy małopolskiego pochodzenia ogólnonarodowej odmiany polszczyzny, dyskusja zainicjowana jeszcze w 1913 r. przez Kazimierza Nitscha. W 1950 r. wykryto, że pierwszym uczonym, który poruszył omawiany problem był Antoni Adam Kryński. On to w 1897 r. w swej *Gramatyce języka polskiego* opowiedział się za wielkopolską genezę tzw. dialektu kulturalnego języka polskiego.

Okazuje się jednak, że miał on poprzedników. Oto oni: Paweł Żytecki, najwybitniejszy obok A. Potębni XIX-wieczny filolog ukraiński — w 1888 r. pisał on o małopolskim pochodzeniu polszczyzny kulturalnej; Antoni Kalina — w pracy *Formy gramatyczne języka polskiego* [...], Lwów 1883, opowiedział się za hipotezą wielkopolską; geograf Adrian Balbi — w dziele *Atlas ethnographique du globe* [...], Paris 1826, też pisze o hipotezie wielkopolskiej. Najwcześniejsza wypowiedź pochodzi z 1809 r.; znajduje się ona w dziele wybitnego niemieckiego leksykografa, Johanna Christoha Adelunga i orientalisty (też autora gramatyki języka polskiego) Johanna Severina Veltersa *Mithridates oder allgemeine Sprachenkunde* [...], Berlin 1909 (tu wypowiedź dwuznaczna).